

MARATHI VISHWA

New Jersey

द्वैमासिक - वर्ष २२, अंक सहावा
जून - जुलै २०११

॥ साहित्य
विश्व ॥
न्यूजर्सी

अनुक्रमणिका

✚ संपादकीय.....	3
✚ हृदयनाथांचे देणे.....	४
✚ Arithmetic आणि Math संबंधी थोडेसे.....	६
✚ सहाय्य साक्षरतेकरिता, अक्षरशः.....	८
✚ अनमोल ठेव.....	१०
✚ छायाचित्र.....	१२
✚ संसार भार.....	१३
✚ अमेरिकेत मी मराठी.....	१४
✚ एकदा काय झालं.....	१५
✚ पुस्तक परिचय: मायबोलीचा विश्वसेतू.....	१६
✚ शेवटचं पान आणि कोडे.....	१७

प्राणायाम आणि योगासने

दर रविवारी

MVCC मध्ये

सकाळी ९ ते ११

मराठी विश्व सभासदांना विनामूल्य

RSVPची आवश्यकता नाही

MVCC सभागृह भाड्याने घ्यावयास

उपलब्धता:

<http://calendar.yahoo.com/mvcccenter>

आरक्षण:

तारीख, वेळ व उद्देश सहित ई-पत्र पाठवावे.

mvcccenter@yahoo.com

संपादकीय

खरे अशिक्षित कोण?

भारतात असताना तथाकथित उच्चशिक्षित व आमच्या पेक्षा वयानी जेष्ठ असणारे लोक "पानी लोनी" असं अशुद्ध मराठी बोलणाऱ्यांची चेष्टा करत. त्यांचं अनुकरण आम्ही शाळेत व महाविद्यालयात असताना केलं. इंग्रजी शाळेत गेल्यामुळे स्वतःच्या शिक्षणाचा अधिकच अभिमान! त्यामुळे गावाकडून येणाऱ्या गरीब व अशिक्षित मुलांची भरपूर चेष्टा हे एक वेळ घालवण्याचं साधन होतं. काय हे अडाणी लोक, ह्यांना शुद्ध मराठी कसं बोलता येत नाही असा विचार मनात यायचा. पुण्या-मुंबईची भाषा तेवढी शुद्ध, इतर ठिकाणांची अशुद्ध वाटायची.

पुढे अमेरिकेत स्थलांतर झालं. वेगवेगळ्या भाषा कानावर पडल्या. भाषांच्या उपभाषा आहेत तसंच स्थानिक भाषा (dialect) आहेत हे कळलं. लोक एकाच शब्दाचा अनेक तऱ्हेने उच्चार करतात. इंग्रजी भाषेतील त्याच शब्दाचा उच्चार अमेरिका, ब्रिटन, ऑस्ट्रेलिया व आयर्लंड मध्ये वेगवेगळ्या तऱ्हेने केला जातो. एवढच काय, इंग्रजी उच्चार उत्तर अमेरिकेत व दक्षिण अमेरिकेत वेगवेगळे आहेत. भाषेचा उगम व विकास, आधी बोली, मग लेखी, व शेवटी त्याच्या व्याकरणाचे संशोधन ह्या क्रमाने होतो. त्यानंतर भाषा वेगवेगळ्या ठिकाणी वेगवेगळ्या पद्धतीने विकसित होतात, बदलत राहतात. त्यामुळे पुण्याची मराठी व कोल्हापूरची वा नागपूरची मराठी वेगळी का आहे ते लक्षात आलं. तर मग अमुक एका ठिकाणाची भाषा शुद्ध व इतर ठिकाणांची अशुद्ध असं म्हणता येईल का?

तसंच आणखी एक मुद्दा मांडतो. तथाकथित शिकलेले लोक आपली मायबोली मराठी वापरतात का हा एक प्रश्नच आहे. त्याबद्दलचं चित्र माझ्या अनुभवावरून तरी विदारकच आहे. इंग्रजीचा जरा जास्तच वापर व अभिमान, तसंच मराठीबद्दलच्या अभिमानाचा अभाव हे तर सर्वश्रुतच आहे. परदेशातच नव्हे तर भारतामध्येही दोन मराठी लोकं इंग्रजीत बोलताना आढळतील. ई-पत्रव्यवहार हाही बराचसा इंग्रजीतून होतो. त्यात मराठी भाषिक संस्थाही सामील आहेत हे विशेष.

भारतातून मला कोणीतरी 'मराठी अस्मिता गीत' पाठवलं. ते मी अमेरिकेतील सर्व मित्रमंडळी व नातेवाईकांना पाठविलं. आश्चर्याची जोष्ट म्हणजे त्याचे अभिप्राय "How nice, really good song." वगैरे इंग्रजीत आले! एका लेखकाने तर कहरच केला. मायबोली मराठीवरच्या एका मराठीतील पुस्तकाचा, ह्याच मराठी द्वाैमासिकासाठी पाठविलेला पुस्तक-परिचय मात्र इंग्रजीत होता! अनेक मराठी पुस्तकं लिहिणाऱ्या एका मराठी लेखकाने मला ई-पत्र मात्र इंग्रजीत पाठविलं! वाऽऽरेवा मराठी माणूस! नुसते मराठीचे झेंडे लावून "आम्ही मराठी आहोत" अशी भाषणबाजी करून उपयोग काय? असेलच प्रेम मराठीवर तर रोजच्या व्यवहारात मराठी समाजात तरी आपली भाषा वापरायला नको? नुसता मायबोलीचा देखावा!

तर मग विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे. खरे अशिक्षित कोण? ज्यांना पिढ्यानपिढ्या शिक्षण मिळाले नाही, जे आपल्या अशिक्षित पालकांकडून बोली भाषा कसे बसे शिकले, ज्यांना कोणी सांगितलेच नाही की अचूक उच्चार कसे आहेत ते "पानी लोनी" करणारे अडाणी, की आपल्या सारखे उच्चशिक्षित की जे शाळेत बारा वर्षे मराठी शिकले पण जे इंग्रजीच्या अति अभिमानापाई मराठीचा वापरच करत नाहीत ते? तुम्हीच ठरवा.

माझ्या अनुभवानुसार, बहुतांशी मराठी भाषिक लोकांचे मराठी प्रेम दिखाऊ आहे ह्याची खंत व्यक्त करून आणि साहित्य विश्वचा हा अंक आपल्या पुढे ठेवून मी माझे संपादन कार्य इथे समाप्त करत आहे. ह्या कामाला सुरवात करून एक वर्ष पूर्ण झालं. आता मी ह्या जबाबदारीतून मुक्त होत आहे. हा माझा शेवटचा अंक आहे. गेल्या सहा अंकांच्या उत्पादनात ज्यांचा अमूल्य सहभाग मिळाला त्या सर्व लेखकांचे, सहाय्यकांचे व वाचकांचे मी मनापासून आभार मानतो. तसंच ह्यापुढील संपादकांना मायबोली मराठीतील हा अंक मराठीतच पुढे चालू ठेवावा असे आवाहन करून त्यांना अनेक शुभेच्छा देतो.

** राजेंद्र वडनेरकर **

हृदयनाथांचे देणे

पंडित हृदयनाथ मंगेशकरांची ओळख करून देण्याची गरज नाही व तो ह्या लेखाचा हेतूही नाही. इथे मी व्यक्तिशः माझ्यावर हृदयनाथांनी काय संस्कार केले व त्यांचे मी का सर्वात मोठे देणे मानतो हे मांडण्याचा प्रयत्न करणार आहे. माझा जन्म मुंबईचा,

मराठी माझी मातृभाषा व माझे शिक्षणही मराठी भाषेतूनच झालेले, त्यामुळे सामान्य मोजमापानुसार माझे मराठी ठीक आहे असे म्हणावयास हरकत नाही. आईवडील दोघेही भाषाप्रेमी, त्यामुळे लहानपणापासून भरपूर साहित्य ऐकलेले व वाचलेले. आई तर खूप लिखाण करायची व तिचे कविता, लेख आणि पूर्ण लांबीचे नाटकही प्रसिद्ध झाले होते. त्यामुळे मराठी साहित्याची आवड होती, उपलब्धता होती व मार्गदर्शनही होते असे म्हणणे अयोग्य होणार नाही. तरीसुद्धा जशी जशी मराठी साहित्याची ओळख वाढत गेली तसं तसं 'कला अनंत आहे, आयुष्य छोटे आहे' हे लक्षात येऊ लागले व एका मार्गदर्शक नकाशाची गरज भासू लागली.

तेव्हाच खूप मराठी संगीतही ऐकले जात होते. ही आमच्या बहिणाबाईंची देणगी! ती अतिशय संगीत प्रेमी व प्रत्येक गाण्याचा गायक, संगीतकार, कवी, चित्रपट अथवा नाटक, मग त्यातले कलाकार, व जाता जाता त्या प्रत्येकाचा वाढदिवस, एवढे तरी कमीत कमी तिला पाठ असायचेच. त्यातून लतादीदी, आशाताई, बाबूजी, गदिमा यांच्याबरोबर हृदयनाथ हे नावही कानी पडू लागले. त्यांच्या संगीतात एक वेगळेपणा जाणवला आणि नकळत त्या गाण्यांच्या मागे जाऊन शोध घेऊ लागलो. त्यांच्या

गाण्यातून समर्थ रामदास, संत ज्ञानेश्वर, स्वातंत्र्यवीर सावरकर यांच्याबरोबर सुरेश भट, मंगेश पाडगावकर, ना. धो. महानोर, आरती प्रभू, ग्रेस, शांता शेळके, सूर्यकांत खांडेकर ही नावे डोळ्यासमोर आली, आणि मला हवा असलेला नकाशा मिळाला. 'पैल तो गे काऊ कोकताहे' चा गोडवा असा मनात भिनला की आपोआपच ज्ञानेश्वरांचे काही वाचावे अशी बुद्धी झाली. 'समईच्या शुभ्र कव्या' फारसे कळले नाही पण आरती प्रभूंची ओळख झाली.

ह्या सर्व कवींची महती हृदयनाथांनी त्यांची गाणी रचली म्हणून झाली का? नक्कीच नाही, पण मला हृदयनाथांनी त्या सर्वांपर्यंत पोचविले. एक सामान्य मराठी वाचक ह्या नात्याने काही लोकांपर्यंत मी पोचलो असतो पण बऱ्याच दिग्गजांना मुकलो असतो हे निश्चित. गोड सूर आधी हृदयात उतरले आणि त्यांनी मग त्या शब्दांचा मागोवा घेण्याची स्फूर्ती दिली. पसायदान हे ज्ञानेश्वरांचे विश्व-काव्य आहे, ते ह्या ना त्या निमित्ताने वाचले गेले असते पण जेव्हा ते हृदयनाथांनी आणि लतादीदींनी जिवंत केले तेव्हा ते हृदयात कोरले गेले आणि ते कधी विसरेन अशी शक्यताच राहिली नाही. 'ने मजसी ने' ऐकून लहानपणीच स्वातंत्र्यवीर हृदयात स्थानापन्न झाले आणि जसा आयुष्याला एक संदर्भच मिळाला.

जशी जशी हृदयनाथांच्या खजिन्याची दारे उघडत गेली तशी तशी मराठीची जवळीक वाढतच गेली. आणि जेव्हा मी मराठीची जवळीक असे म्हणतो तेव्हा ती फक्त मराठी संगीतापर्यंत मर्यादित राहत नाही तर संपूर्ण मराठी संस्कृतीलाच गवसणी घालते. कारण हृदयनाथांचे गाणे हे फक्त चालीचे किंवा वाद्यांचे संगीत नसते तर त्या कवीच्या मानसिकतेचे, त्या समाजाच्या आणि इतिहासाच्या क्षणाचे अजरामर जिवंत रूप असते. जेव्हा

आपण 'उषःकाल होता होता' ऐकतो तेंव्हा ते संगीतापुरते थोडेच मर्यादित राहते? आपल्या समाजाचे जे चित्र त्यातून उभे राहते आणि सुरेश भट जे आपल्याला आव्हान करतात त्यांनी जाग येणार नाही असा कोण माणूस असू शकेल? हजारो वेळा ऐकूनही जेंव्हा परत आपण 'गजानना श्री गणराया' किंवा 'गणराज रंगी नाचतो' किंवा 'तुज मागतो मी आता' ऐकतो तेंव्हा मन प्रसन्न झाल्याशिवाय राहते का? एकीकडे हे पारंपारिक शब्द असोत तर दुसरीकडे 'त्या फुलांच्या गंधकोशी' सारखे देवाचे एक वेगळेच वर्णन करणारी खांडेकर रचित कविता असो, हृदयनाथ त्या कवीच्या भावनेशी पूर्णइमान राखून ती आपल्याकडे पोचवितात.

कोणत्याही कलाकाराच्या खाजगी जीवनात डोकावून पाहणे मी काटेकोरपणे टाळतो. पण हृदयनाथांच्या बाबतीत, अनेक वर्षांच्या अनुभवानंतर, माझ्या असे ध्यानात आले की त्यांचे वैयक्तिक गुण, निष्ठा आणि विचारसरणी ह्यांच्या पायावरच त्यांचे संगीत उभे आहे आणि त्यामुळे त्यांच्याकडे माणूस म्हणून पाहणे हे अतिशय महत्वाचे आहे. ते अतिशय उत्कृष्ट गायक आहेत, शास्त्रीय संगीताची खूप जाण आहे हे तर सर्वज्ञात आहेच पण माणूस म्हणून त्यांचे कही गुण विशेष उल्लेख करण्यासारखे आहेत.

सर्वप्रथम बोलावे लागेल त्यांच्या व्यासंगाविषयी. त्यांच्या संस्कृती, इतिहास व भाषेच्या अभ्यासातून त्यांना सर्वोत्कृष्ट काव्य संगीतबद्ध करण्यासाठी निवडता आले व त्यामुळे 'आज ऐकले, उद्या विसरले' ह्या धर्तीचे संगीत त्यांनी कधी केलेच नाही. दुसरे म्हणजे त्यांचे मातीशी आणि देशाशी असलेले नाते. स्वातंत्र्यवीरांची आणि शिवाजीमहाराजांची त्यांनी आधी भक्ती केली आणि मग गाणी केली. आणि त्यांचे प्रत्येक गाणे ऐकताना हा फरक स्पष्ट जाणवतो.

आणखी एक मला महत्वाचे वाटते ते म्हणजे त्यांचे संगीत कायम शब्दाला सच्चे असते. मोठे वाद्यवृंद वापरून अथवा मोठ्या ताना घेऊन ते शब्दाला कधी कमीपणा येऊ देत नाहीत. सहसा तर चार वाद्यांचीच संगत असते व तीही कमीत कमी. आशाताई जेंव्हा लटक्या रागाने म्हणतात की हा बाळ, म्हणजे हृदयनाथ, श्वास ही घेऊ देत नाही तेंव्हा त्या हृदयनाथांच्या ह्याच वैशिष्ट्याची दाद देत असतात.

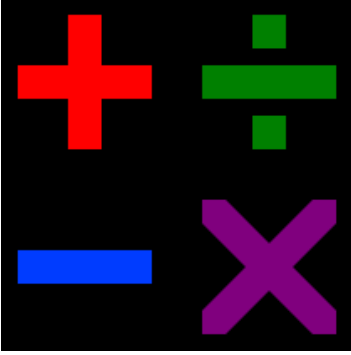
मी हृदयनाथांचा समकालीन आहे व त्यांची व माझी मातृभाषा एक आहे हे माझे परमभाग्य मानतो आणि माझे आयुष्य समृद्ध केल्याबद्दल त्यांचे शतशः आभार मानतो. काही देणी अशी असतात की ती उतरविण्याचा आनंद फक्त भाग्यवंतांनाच लाभतो आणि हृदयनाथांचे देणे हे एक त्यातलेच. आज आपण मराठी, किंवा सर्व भारतीयच खरे तर, परत एकदा त्यांनीच स्वरबद्ध केलेली स्वातंत्र्यवीरांची 'ने मजसी ने' मधली ओळ आठवूया.

'गुण सुमने मी वेचियली या भावे की तिने सुगंधा घ्यावे जरी उद्धरणी व्यय न तिच्या हो साचा, हा व्यर्थ भार विद्ध्येचा.'

"उच्चशिक्षण आणि इतर गुणरूपी सुगंधी फुले मी गोळा करतो केवळ माझ्या मातृभूमीला त्याचा सुगंध मिळावा यासाठी. तिच्या उद्धारासाठी व विकासासाठी जर उपयोग होणार नसेल तर व्यर्थ आहे माझी विद्या". हे कालातीत सत्य आपण उरी बाळगले आणि मातृभूमीवर 'गुणसुमने उधळली तर तो त्यांचा खरा सन्मान होईल आणि त्यांच्या तपश्चर्येचे चीज होईल.

**** विनोद कुलकर्णी ****

Arithmetic आणि Math संबंधी थोडेसे

भारतामध्ये मुले शाळेत अंकगणित (Arithmetic) शिकतात तर तीच मुले अमेरिकेत गेल्यावर तेच शिकतात पण त्याला नाव मा

गणित शास्त्र (Math) देतात. सहज उत्सुकता म्हणून ह्या दोन्ही संज्ञ्याचा थोडासा मागोवा घेतला तर बरीच माहिती इंटरनेटवर मिळाली.

इंग्रजी भाषेतील शब्दांच्या उगमाचा शोध घेतला, तर अंकगणित बीजगणिताला जवळचे आहे. बीजगणिताचा शोध अबू जाफर महमद बिन मुसा ह्या अरबी गणितीने अरबी अंकांचा अभ्यास करताना नवव्या शतकात लावला. रोमन अंकांना दूर सारल्यामुळे गणना करणे खूप सोयीचे झाले. गणना करणे किंवा अंकांसंबंधित सर्व बाबी अंकगणितात प्रतीत झाल्या. ह्या गणितीचा सन्मान म्हणून गणनेला अल-खोवारास्मी असे नाव दिले गेले कारण अबू जाफर हा खाराझाम प्रांतातील खिवा येथे राहणारा होता. ह्या नावाचे युरोपमध्ये अठरा वेगवेगळे अपभ्रंश झाले आणि शेवटी Algorithm हे नाव अठराव्या शतकात पक्के झाले. Arithmetic शब्दाचा उगम Algorithm (दुर्देवाने मराठीत प्रतिशब्द नाही!) पासून झाला. हा शब्द Latin आणि Greek ह्या भाषांना जवळचा आहे.

Math शब्दाचा इतिहास थोडा निराळा आहे. ह्या शब्दाचा उगम Manthanein, म्हणजे शिकणे, ह्या ग्रीक शब्दापासून तयार झालेल्या Mathamaticos, म्हणजे शिकण्यास उत्सुक असलेला, अशा शब्दापासून झाला आहे. सुरुवातीला अशा अभ्यासाची मर्यादा नाईल नदीच्या पुराची मोजणी करणे आणि दिनदर्शिका बनविणे एवढ्या पुरती होती. अंकगणिताची व्याख्या बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार आणि भागाकार अशा गणिती मोजमापनाचे शास्त्र अशी आहे. मोजणी करताना अंकांचा उपयोग अंकगणितात केला जातो. ह्या विरुद्ध गणित शास्त्र म्हणजे अंक, आकार आणि परिमाणे ह्यांच्या परस्पर संबंधांचा (relationships) अभ्यास करणे. गणित शास्त्र चिन्हे (signs), संज्ञा (symbols) आणि प्रमाणे (proofs) ह्यांचा उपयोग करते. अंकगणित, बीजगणित, भूमिती, त्रिमिती आणि Calculus हे सर्व गणित शास्त्राचेच भाग आहेत.

अंकगणित आणि गणित शास्त्र ह्यांचे नाते शब्दांची वर्ण रचना (spelling) आणि लिखाण (writing) सारखे आहे. अंक गणिताची

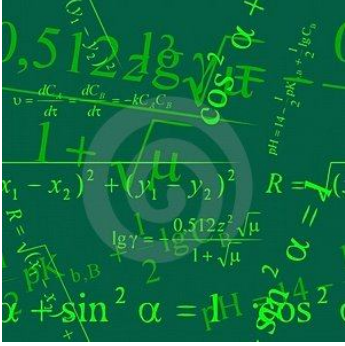
उदाहरणे खालीप्रमाणे देता येतील:

$$\begin{aligned} & २४.५ \\ & + १२.३ \\ & + ३४.९ \end{aligned}$$

७१.७

किंवा

$$३१ \times १६ = ४९६$$

अंक गणित स्वाभाविक (intuitive) असते. त्यामधील मोजणी तीन प्रकारे करता येते-- मनातल्या मनात, कागद आणि लेखणी घेऊन किंवा तांत्रिक

सुविधांचा वापर करून. मोजणीचा मार्ग ज्या उपयोगासाठी मोजणी करायची आहे त्यावर अवलंबून राहतो.

गणित शास्त्र समजण्यासाठी त्यातील नियमांची माहिती असणे आवश्यक असते गणित शास्त्राची उदाहरणे खालीलप्रमाणे देता येतील:

एखाद्या अनुक्रमातील सर्व आकड्यांची बेरीज खालील सूत्राने काढता येते,

Sum of nth terms =

$$\frac{n}{2}(2a + (n - 1)d)$$

जेथे,

a = अनुक्रमातील पहिली संख्या

d = दोन संख्यांमधाला फरक

n = शेवटची संख्या

समजा १ ते १००० ह्या अनुक्रमातील आकड्यांची बेरीज काढायची आहे, तर सूत्राचा उपयोग करता येईल,

$$\frac{१०००}{२} (२ \times १ + (१००० - १) \times १)$$

२

$$= ५०० (२ + ९९९)$$

$$= ५०० \times १००१$$

$$= ५००,५००$$

अंक गणित आणि गणित शास्त्र दोन्ही विषय तसे abstract आहेत. शेवटी अंकगणितातील अंक म्हणजे काय -- नावे दिलेल्या संज्ञाच, आणि गणित शास्त्रातील सूत्रे म्हणजे काय तर चिन्हे आणि संज्ञाच! दोन्हीही abstract!

** डॉ. वसंत गोडसे **

सहाय्य साक्षरतेकरिता, अक्षरशः

हया आधीचा लेख लिहायला घेतला तेंव्हा मनाच्या पोतडीतून बऱ्याच आठवणी बाहेर निघाल्या. लेख लिहून झाल्यावर सगळीकडे विखुरलेल्या आठवणींचा पसारा गोळा करत होते,

रंगी-बेरंगी आठवणी

काही करूण, काही आनंदी

कृतज्ञ-कृतघ्न आठवणी

काही आळशी, काही महत्वाकांक्षी

काही प्रेमळ, तर काही योगायोगांच्या

काही शिक्षक-विद्यार्थ्यांच्याजिव्हाळ्याच्या नात्याच्या

पसारा आवरला, पण त्यातल्या काही आठवणी वेगळ्या ठेवून दिल्या, पुढच्या लेखासाठी त्यांची आठवण रहावी म्हणून. आज त्या बाजूला ठेवलेल्या आठवणींचे काही धागे आपल्यासमोर उलगडते आहे.

मोरॉक्कोहून व्हिडीटर्स व्हिसावर आलेल्या एका वयस्क माणसाला Literacy Programs of New Jersey (LPNJ) तर्फे मी शिकवत होते. त्याला जुजबी इंग्लिश वाक्यं बोलायला शिकायची इच्छा होती. त्याला वाचनालयात पोहोचवा-आणायला त्याच्या बरोबर त्याची मुलगी यायची. एकदा त्याच्या मुलीने मला "माझ्या एका मैत्रिणीला अजिबात इंग्लिश येत नाही, तिलाही तू शिकवशील का?" म्हणून विचारले. तोपर्यंत मी संपूर्णतः निरक्षर लोकांना शिकवले नव्हते, त्यामुळे मी ते आव्हान स्वीकारले. मी लवकरच तिला भेटले. फॉर्म्स वगैरे भरण्याच्या औपचारिक गोष्टी झाल्यावर नव्या विद्यार्थिनीला शिकवण्यास सुरुवात केली. नव्या विद्यार्थिनीबद्दल दर आठवड्याला मला थोडी थोडी अधिक माहिती मिळायची. ती मोरॉक्कोन बाई सतरा वर्षे अमेरिकेत रहात होती, एका अमेरिकन माणसाशी तिचे पंधरा वर्षांपूर्वी लग्न झाले. तो माणूसही फारसा शिकलेला

नव्हता आणि त्यामुळे त्याने बायकोला शिकायलाही कधी प्रोत्साहन दिले नाही. तिने कधी शिकण्याचा विषय काढला की तो "तुला शिकून काय करायचे आहे? मी खंबीर आहे तुझी काळजी घ्यायला. तू घर आणि मुले सांभाळ" असे तिला म्हणायचा. नवरा दोन दोन ठिकाणी नोकऱ्या करून घर चालवत होता, त्याच्याकडे बायकोला शिकवायला वेळ आणि इच्छा ह्या दोन्ही गोष्टींचा पूर्णपणे अभाव होता. ही बाई इंग्लिश व्यवस्थित बोलायची पण लिहा-वाचायच्या नावाने शून्य. त्यामुळे मुलांना डॉक्टरकडे नेणे, त्यांचे कुठलेही फॉर्म्स भरणे वगैरे सारखी कामे तिने कधीच केली नव्हती.

तिला अक्षर ओळख करण्यापासून, म्हणजे अगदी लहान मुलांकडून आपण अक्षरे गिरवून घेतो तशा प्रकारे आम्ही वर्गास सुरवात केली. मी ह्या बाईला जवळ जवळ तीन वर्षे शिकवले. बऱ्याचदा कुठून आपल्याला हे काम अंगावर घ्यायची बुद्धी झाली असा विचार माझ्या मनात आला असेल. कधी कुतूहलाने, कधी परिस्थितीवर रागवून, कधी नेटाने अशी ती शिकत होती. मी तिला हायस्कूल डिप्लोमा (GED) साठी प्रयत्न करण्याबद्दल सुचवले. तिला आधीच सांगितले की तू पास झालीस तर उत्तम पण नाही जरी झालीस तरी हरकत नाही. त्यानिमित्ताने तुझी तयारी होईल आणि तू बरेच वेगळे काही शिकशील. तिलाही ते पटले आणि तिने Old Bridge Adult School मध्ये लगेचच अर्ज भरला. तिची तयारी चालू होती तेंव्हा बरेच महिने मी तिला मदत केली. नंतर हळू हळू तिला मानसिक बळ आले आणि तिनेच मला सांगितले की मला जेंव्हा मदत लागेल तेंव्हा मी तुला फोन करून तुझ्याकडे अभ्यासाला येईन. नियमितपणे दर आठवड्याला भेटायची गरज नाही.

Old Bridge मध्ये GED साठी १२६ क्रेडिट्स लागतात, तिचे सध्या शेवटचे दोन कोर्सेस चालू आहेत ते पूर्ण झाले की तिची १३१ क्रेडिट्स पूर्ण होतील आणि तिला GED चे प्रमाणपत्र मिळेल! किती रोमांचकारक गोष्ट आहे नं?

एकदा LPNJ कडून मला एक email आली. email चे शीर्षक होते 'विशेष विनंती'. त्यात Queens, New York मधून Old Bridge मध्ये रहायला आलेल्या अमेरिकेमध्ये जन्मलेल्या आणि वाढलेल्या एका पंधरा वर्षांच्या मुलाची माहिती होती. LPNJ ही संस्था प्रौढांसाठी आहे. हा मुलगा त्या वयोगटात बसत नसल्यामुळे ही 'विशेष विनंती' आली. हा मुलगा संपूर्णतः निरक्षर होता! त्याला अगदी लहान असताना लिहा-वाचायला आले नाही. त्यानंतर शाळेने कुठल्याही प्रकारचे प्रयत्न न करता त्याच्या निरक्षरतेवर एक तोडगा काढला, त्याला परिक्षेचे प्रश्न वाचून उत्तरे विचारण्यात यायची, हा मुलगा उत्तरे द्यायचा आणि त्याचे शिक्षक ती उत्तरे लिहून, त्यात जमतील तसे बदल करून त्याला पुढच्या वर्गात ढकलायचे! 'No child left behind' ह्या ब्रीदवाक्याचा अर्थ मला त्यावेळेस उमगला. अक्षरशः!

हा मुलगा दहावीत जाणार होता आणि इंग्लिश अक्षरे लिहिण्यापलिकडे त्याला काहीही येत नव्हते. त्याची माहिती वाचून मला धक्क्यामागून धक्के

बसत होते. आई मुलांकडे लक्ष द्यायची नाही म्हणून Old Bridge मध्ये राहणाऱ्या मावशीने भाच्याचा कायदेशीर ताबा घेऊन त्याला स्वतःच्या घरी आणले, तिने त्याला शिकवण्यासाठी बरेच कष्ट केले. मी त्याला सात-आठ महिने शिकवले. ह्या अवधीत त्याने C-A-T CAT, B-A-T BAT पासून सुरुवात करून लहान मुलांची गोष्टीची पुस्तके वाचण्यापर्यंत प्रगती केली! Old Bridge मधल्या शाळेत दाखल झाल्यानंतर दोन-तीन आठवड्यात त्याची निरक्षरता तिथल्या शिक्षकांच्या लक्षात आली, त्यांनी त्याला वेगळ्या वर्गात घातले, शाळा सुटल्यानंतर special help देऊन त्याला बरेच सहाय्य दिले. अशी वेगवेगळ्या प्रकारे मदत मिळाल्यामुळे तो पटकन शिकू लागला. त्याला त्याच्या अभ्यासक्रमाची पुस्तके अडखळत का होईना वाचायला यायला लागल्यावर मी त्याला शिकवायचे बंद केले.

थोडेफार लिहिता येणाऱ्यांना जास्त शिकवणे वेगळे आणि ज्यांना अजिबातच काही येत नाही त्यांना शिकवणे फारच वेगळे. त्यातून जे मानसिक समाधान मिळते ते अवर्णनीय, आणि अतुलनीय आहे.

माझ्या पोटडीत अजून बऱ्याच आठवणी जतन करून ठेवल्या आहेत, त्याबद्दल परत कधीतरी

** उल्का वाघ **

If no parent is left behind, no child will be left behind®

अनमोल ठेव

आपण कोणाच्या पोटी जन्माला येणार हे आपल्या हातात नसतं. लहानपणी आपल्या मनावर होणारे संस्कार, आई वडिलांकडून मिळालेली शिकवण हे सुद्धा आपल्याला पडलेले दानच! याच संदर्भात माझ्या अनेक सुखद आठवणींची पाने उलटताना आणि माझ्या आई बाबांकडून मिळालेला अमूल्य असा ठेवा जपताना मन आज कृतज्ञतेने भरून येतं.

माझे बाबा हे ठाणेकरांसाठी 'बोडस मोतीवाले', 'रायगड भूषण' आणि 'जीवन गौरव' पुरस्कार विजेते, जांभूळपाडा गावकऱ्यांचे फक्त 'नाना' आणि त्यांच्या नातवांचे 'बा'. माझ्या बाबांच्या व्यक्तिमत्वाचा खास गुण म्हणजे त्यांचा हसरा चेहरा, अतिशय प्रेमळ स्वभाव, प्रामाणिकपणा, कुणालाही भरभरून मदत करण्याची वृत्ती आणि भक्कम खांबा सारखा आधार वाटावा अशी त्यांची वागणूक. सतत धावत येऊन मदत करण्याची सवय, एखाद्या गोष्टीचा ध्यास घेऊन ते पूर्णत्वाने न्यायचं, त्यासाठी लागणारी चिकाटी त्यांच्या ठिकाणी अजूनही जबरदस्त आहे.

व्यवसाय म्हणून त्यांनी पेन विकली, साड्या विकल्या, नोकरी केली पण मन कशातच रमत नव्हतं त्यांचं. त्यांना कुणी सांगितलं तुम्ही पिवळ्या वस्तूंचा धंदा कराल. पिवळी वस्तू म्हणजे गवत असच प्रथम त्यांना वाटलं आणि मुंबईत गवताचा धंदा कसा चालणार? पिवळी वस्तू म्हणजे मौल्यवान सोने असू शकेल असे माझ्या बाबांना स्वप्नातही

कधी खरं वाटलं नाही. पण त्यांनी चाळीस वर्षे अत्यंत प्रामाणिक पणे सोनं चांदी मोती आणि हिरे यांचे सुंदर आकर्षक दागिने विकून चांगले नाव आणि प्रतिष्ठा मिळवली. कधीही सोन्याच्या 'कसा' बदलची एकही तक्रार आलेली आमच्या स्मरणात नाही. केवळ design बदलण्यासाठी, कधी पाटल्या, बांगड्या मोडायला कुणी दुकानात आले तर त्यांना त्यापासून परावृत्त करणारी माझी आई, त्यांना "घट येऊन कसं तुमचं नुकसान होईल" हे सांगून त्यांचं मन दागिने मोडण्यापासून बदलवायची. "मंगळसूत्राची लांबी फार लांब नको, मुलं ओढतात आणि मग दुरुस्तीचा खर्च येतो" हेही ती आवर्जून सांगायची. खर तर या मोडतोडीतून बोडस मोतीवाल्यांचाच फायदा झाला असता. दुकानात येणाऱ्या सर्वांना तिच्या या गोड आणि प्रामाणिक बोलण्यानी ती ओढून आणत असे. तिच्या गोड बोलण्यामुळे बोडस मोतीवाल्यांना मार्केटिंग वर काहीही खर्च करावा लागला नाही. अडी अडचणीला हफत्यानी पैसे देण्याची सवलत ते देत असत. घरातील नोकरांना आणि मोलकरणींना पैसे उधार, पगार अंगावर असं खूप वेळा चालायचं.

मला आठवतं आमच्या जुन्या घरा समोर मोठं अंगण होत. बाबा अंगण झाडायचे. खूप उजेड यावा म्हणून मोठा लोंबता दिवा लावलेला असे. अंगणात सतरंजी पसरून आठवड्यातील ठराविक दिवशी एक छान दृश्य बघायला मिळायचं. आता ज्याला आपण networking असं म्हणतो तोच प्रकार. विवाहास

तयार असणाऱ्या मुला मुलींची यादी, त्यांची माहिती गोळा करून गटवारीने वेगवेगळ्या वाह्यात नमूद करणे आणि ती माहिती सर्वांसाठी मोफत उपलब्ध करणे हे माझ्या आई बाबांचे आवडते काम त्यांच्या तिथीत असताना ते आवडीने करत होते. कोकणस्थ, देशस्थ (यजुर्वेदी आणि ऋग्वेदी) कऱ्हाडे, सारस्वत असे मुख्य वर्गीकरण असे. या नामावली exchange च्या निमित्ताने अंगणात खूप वर्दळ असायची. लग्न जमलं की लोक आवर्जून सांगायाल यायचे. कधी पेढे, मिठाई वाटायचे. मग यादीतून योग्य नाव काढलं जायचं. नवीन नावं नोंदवली जायची. आणि पुन्हा चक्र चालू.

पाली जवळचे जांभूळपाडा हे माझ्या बाबांचे गाव जिथे ते वाढले. १९८९ साली आलेल्या अंबा नदीच्या पुराने गाव उध्वस्त झालं. त्या गावाचे पुनरुज्जीवन करण्यासाठी अतोनात मेहनत सातत्याने त्यांनी केली. शाळा, दवाखाना, देवळे वृद्धाश्रम, बँक या समाजाला उपयोगी अशा सुधारणा करताना आईने पेढी सांभाळली आणि बाबांनी उदार दात्यांकडे अनुदान मागून सरकारी कचेरी मध्ये अनंत खेटे घालून कागदपत्र जमा करून जांभूळ पाडा गाव पुन्हा वसविले. देवावरची नितांत श्रद्धा आणि त्यातूनच प्रेरित होऊन श्री सिद्धलक्ष्मी गणेश मंदिर, व्याघ्रेश्वर

मंदिर यांची बांधणी करून गावाला नवीन जीवन दिले.

महाराष्ट्र शासनाकडून रायगड भूषण सन्मान मिळालाच पण त्याही पेक्षा गावकऱ्यांकडून शाबासकी आणि अमूल्य धन्यवाद मिळाले. रोटरी कडून जीवन गौरव पुरस्कार हा पण एक मानाचाच मुजरा त्यांच्या कर्तृत्वाला आणि त्यांच्या समाज सेवेला मिळाला.

माझे आई आणि बाबा ध्येयवादी, 'नाही' हा शब्द त्यांच्या कोशातच नाही. प्रचंड चिकाटी असलेले, जे काम हाती घेतील त्यामागे झटणारे, मनस्वी बाबा अनुदानासाठी हात पसरतील पण स्वतःचा किवा कुटुंबातील कुणाचाही अपमान जरा सुद्धा सहन करणार नाहीत. असे मनस्वी!

ज्या भगवंतांच्या कृपेने माझे आई बाबा मला मिळाले त्याच भगवंतांकडे माझ्या आई बाबांसाठी उदंड आयुष्य सुख समाधान आणि शांती अशीच सतत मिळत राहू दे असं मागणं मागते.

** स्नेहल वझे **

छायाचित्र

ग्रीस मधील कलंबका ह्या गावाबाहेर उंच खडकावर असलेले मिथीयोरा मोनॅस्ट्री

छायाचित्रकार: स्वाती वडनेरकर

संसार भार

पेलताना आकाश, केलास काय विचार,
साहवेल का भार, आपुल्या शिरावर

पेलताना आकाश, उठतील वादळी लाटा,
होतील कदाचित, निरनिराळ्या वाटा

पेलताना आकाश, होवू नकोस भयभीत,
असते नेहमी हारजीत, हीच जगाची रीत

पेलताना आकाश, का सोडलेस मोहपाश,
आता धरोनिया धीर, लाभेल तुजला यश

पेलताना आकाश..

** (कै.) सौ. उषा देशपांडे **

ही कविता पाठविली त्यांच्या स्नुषा
सौ मीना देशपांडे यांनी.

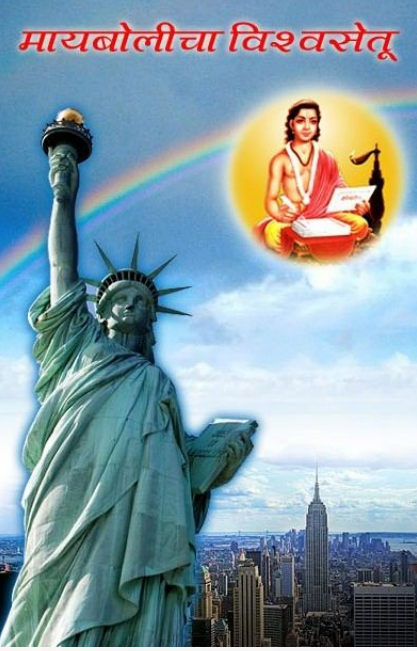
अमेरिकेत मी मराठी

निरोप घेऊन संहयाद्रीचा
देश गाठला अमेरिकेचा
शिवरायांची उदंड कीर्ती
सदैव देते आम्हा स्फूर्ती
दिंडी आठवे आळंदीची
अमृत वाणी ज्ञानेशाची
अभंग गाथा तुकयाची
विठ्ठल वारी पंढरीची
अतूट नाते सारून मागे
मराठी पाउल पडले पुढे
नवीन भाषा नवी संस्कृती
नवी माणसे अवती भवती
नव्या मातीत नवी रुजवली
तरी मराठी पुन्हा संस्कृती
स्थापून 'विश्व' सारे जमले
आनंदाचे सूर उमटले
गणेशपूजन आणि दिवाळी
नाट्य महोत्सव कधी काळी
हळदीकुंकू संक्रांतीचे
गायन नर्तन विविध कलांचे
'सुगरण कोण 'गीता जयंती'
'वसंतोत्सव' अमाप भरती
'योग' प्रशिक्षण येथेच सदनी
सुंदर व्याख्यानांची पर्वणी
विविध गुणांनी सुरेख नटली
माय मराठी येथे बहरली
संपन्न ही गुणी मराठी
प्रिय आम्हा सर्वासाठी
रम्य आठवणी साऱ्या गांठी
अमेरिकेत मी मराठी

गौरी दिघे

पुस्तक परिचय: मायबोलीचा विश्वसेतू

काही दिवसांपूर्वी नवीन दोन पुस्तकं हातात आली, 'मायबोलीचा विश्वसेतू भाग १ आणि भाग २'. अमेरिका आणि कॅनडातील चाळीस साहित्यिकांच्या निवडक लेखनाचा यात समावेश केला आहे. या दोन्हीही पुस्तकांमधील सर्व साहित्यिक उच्चशिक्षित आणि अतिशय नावाजलेले आहेत. त्यांच्या

कामामुळे आणि लेखन शैलीमुळे ते प्रसिध्द आहेत. अशी ही २००-२२५ पानांची दोन पुस्तकं अचानक हाती आल्यामुळे, काय वाचू आणि कुठून सुरुवात करू, असा मला प्रश्न पडला.

संपादकांनी प्रत्येक लेखापूर्वी, त्या त्या साहित्यिकाची ओळख करून दिली आहे.....त्यांचं लहानपण कुठे गेलं, शिक्षण, व्यवसायाचे क्षेत्र, लिखाणाचा हेतू, मराठी साहित्याची आवड कशी निर्माण झाली इत्यादि, आणि त्यानंतर त्यांच्या स्वतःच्या निवडक लेखनाचा यात समावेश केला आहे. प्रत्येक लेखाचं छोटंसं साजेसं नाव, त्या त्या लेखकाची थोडक्यात ओळख करून देतं. दैनिक लोकसत्तेचे संपादक, कुमार केतकर त्यांच्या प्रस्तावनेत सांगतात त्याप्रमाणे या पुस्तकातील प्रत्येक लेखकाची अतिशय आत्मीयतेनी करून दिलेली ओळख इतकी हृदयस्पर्शी आहे, की प्रत्येकाचा नावानिशी उल्लेख करणे हे नुसत्या अनुक्रमणिकेप्रमाणे रुक्ष होईल, म्हणून तसे करीत नाही.

लेखकांच्या मनमोकळ्या, खूप सांगून आणि शिकवून जाणाऱ्या, मुलाखती मार्गदर्शनपर आहेत. साधारणतः १९७०च्या सुमारास ही

लेखक मंडळी परदेशात आली. चाळीस वर्षापूर्वी फारच थोडे भारतीय लोक अमेरिकेत होते. त्यातून मराठी बोलणारे तर फारच मोजके. साहित्याची आवड असलेले अगदीच तुरळक. आणि मराठी लिखाण करणारे तर एका हाताच्या बोटांवर मोजण्याइतकेच! आजूबाजूला सर्वत्र अमराठी लोक होते. त्यामुळे संवादभाषा आणि व्यवहारभाषा प्रामुख्याने इंग्रजी असायची. मराठीची अशी गळचेपी होत असतानाच्या त्या प्रतिकूल काळात, या सर्व लेखकांनी त्यांचं मराठी लिखाण अव्याहत चालू ठेवलं. इंटरनेट, इमेल नसतानाच्या त्या वातावरणात प्रतिक्रियांची अपेक्षा न करता, निरपेक्षपणे सातत्याने लिहीत राहिले. गेली चाळीस वर्षे मराठी भाषेची ज्योत त्यांनी तेवत ठेवली. म्हणूनच एकता, रंगदीप, सावली, अभिरुची इ. दर्जेदार अंक अजूनही सुरु आहेत. विशेष म्हणजे या सर्वांच्या लेखनाचे विषय हे अमेरिकेतील सर्वसामान्यांच्या रोजच्या जीवनाशी निगडित असल्यामुळे आपल्याला जास्त जवळचे वाटतात आणि हृदयात घर करून बसतात.

माझी एक मैत्रिण म्हणते, "A sign of growing up is that you have more opinions than interests. पण वय वर्षे ८० पेक्षा जास्त असलेल्या कारखानीस काकांचे इंटरेस्ट अजूनही कमी झालेले नाहीत. संपादक दिवाकर कारखानीस, सहसंपादक सौ. मोनाली फाटक आणि प्रमोद तेंडुलकर यांचा गेली चाळीस वर्षे भारताबाहेर मराठी भाषा जिवंत ठेवण्यासाठी झटलेल्या लेखकांची माहिती संकलन करण्याचा अभिनव उपक्रम, खरोखरीच स्तुत्य आहे. मायबोलीची जपणूक करणाऱ्या आणि वाचनाची आवड असणाऱ्या प्रत्येक मराठी रसिकाकडे असावीत, अशी ही दोन्हीही संग्राह्य पुस्तकं बृहन्महाराष्ट्र मंडळाच्या 'शिकागो' येथे होणाऱ्या अधिवेशनात प्रकाशित होणार आहेत.

'मायबोलीचा विश्वसेतू'चे पुढचे भाग लवकरच प्रकाशित होतील अशी आशा करते.

**** राजश्री कुलकर्णी ****

शेवटचं पान आणि कोडे

प्रकाशक: मराठी विश्व, न्यूजर्सी

संपादक: राजेंद्र वडनेरकर

सहाय्य: स्नेहल व सतीश ताम्हनकर, अशोक पाथरकर

टंक-लिखित साहित्य, सूचना व प्रतिक्रिया
पाठविण्याचा पत्ता: marathivishwa@yahoo.com

साहित्य पाठविण्यासंबंधी सूचना व पूर्वप्रकाशित अंक:
<http://marathivishwa.org/vrutta.html>

या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक अथवा प्रकाशक सहमत असतीलच असं नाही. मराठी विश्व कडे पाठवलेल्या साहित्याचं आनंदानं स्वागत केलं जाईल. कृपया आपला दूरध्वनी क्रमांक, व ई-पत्ता त्याबरोबर अवश्य पाठवावा. साहित्य विश्वसाठी मराठी, हिंदी आणि इंग्रजी साहित्य स्वीकारले जाईल, मात्र मराठीला प्राधान्य दिले जाईल. प्रसिध्द झालेल्या साहित्यास आर्थिक मोबदला दिला जात नाही. साहित्याची निवड तसंच आलेल्या साहित्यात बदल करण्याचे अधिकार संपादक मंडळ राखून ठेवत आहे. साहित्य पूर्वप्रकाशित नसावं. साहित्य मंगल font मध्ये टंक लिखित असावं - MS Word, ई-पत्र किंवा Baraha. जाहिराती स्वीकारल्या जाणार नाहीत.

धन्यवाद!

अ, ब आणि क हे तीन मित्र जेवण्यासाठी हॉटेलात गेले. जेवण झाल्यावर वेटरने ७५ डॉलरचे बिल आणले. तिघांपैकी प्रत्येकाने २५ डॉलर काढून ७५ डॉलर वेटरकडे दिले. वेटर बिल घेऊन मालकाकडे गेला. मालकाने बिलात ५ डॉलर

सूट (discount) द्यायचे ठरवले आणि त्याप्रमाणे वेटरकडे ५ डॉलर परत दिले. वेटरने विचार केला की मालकाने ५ डॉलर सूट दिली आहे हे ह्या तिघांना माहित नाही; शिवाय ५ डॉलर परत केले तर ते तिघांमध्ये सारखे कसे वाटणार? म्हणून त्याने २ डॉलर स्वतःच्या खिशात घातले. आणि ३ डॉलर त्यांना परत केले. आता, तिघांनी दिले होते ७५ डॉलर आणि त्यांना परत मिळाले ३ डॉलर; म्हणजे त्यांचा खर्च झाला ७२ डॉलर. आणि वेटरने घेतले २ डॉलर. म्हणजे एकूण झाले ७४ डॉलर. मग उरलेला एक डॉलर कुठे गेला?

** अशोक पाथरकर **